

ЕЛЕМЕНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРМАТОВЕНЕРОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ У СТАРОДАВНІ ЧАСИ

Короленко В.В.

Департамент охорони здоров'я Київської обласної державної адміністрації

Ключові слова: охорона здоров'я, дерматовенерологічна допомога, давня Месопотамія, давній Єгипет, давня Індія, давня Гоеція, давній Рим, доколумбова Америка.

Окремі елементи систем охорони здоров'я існують з того моменту, коли люди зробили спробу захистити своє здоров'я та лікувати хвороби [5]. Тривалий час створювалися передумови для формування сучасних спеціально організованих систем охорони здоров'я, які були створені як цілісні комплекси соціально-економічних та медичних заходів, метою яких є збереження і підвищення населення. Невід'ємними складовими цих систем є дерматовенерологічні служби.

До створення дерматовенерології як окремої галузі медичних знань (XV—XVI ст.) допомога за цим профілем надавалася лікарями загальної практики—у давнину інших часто не існувало, адже накопичений тоді обсяг медичних знань не вимагав цього. Хоча відомі приклади суспільств, де існував розподіл лікарів на досить вузькі спеціальності, наприклад, давній Єгипет. Організація дерматологічної та венерологічної допомоги в більшості країн була єдиним цілим з організацією загальномедичної допомоги.

Варто зазначити, що історики медицини, як правило, розглядають етапи розвитку медичних знань, випускаючи з поля зору ті елементи соціальної медицини, які існували в усіх давніх державах. У цій роботі зроблено спробу бодай коротко узагальнити здобутки давніх і середньовічних організаторів медицини.

Країни давньої Месопотамії

Найдавніші документальні відомості про медичні знання були виявлені в Месопотамії в 1889 році при розкопках стародавнього шумерського міста Ніппура (160 км від сучасного Багдаду). Датуються вони кінцем III тисячоліття до н.е. Це клинописні таблички, які містять 15 прописів лікарських засобів. Лікарі шумерів — найдавнішого відомого на ім'я народу — використовували рослини (гірчицю, ялицю, сосну, чабрець, сливу, грушу, інжир, вербу, леканору), природні речовини (нафту, асфальтову смоли, кухонну сіль), продукти тваринного походження (молоко, внутрішні органи водяних змій, панцири черепах, вовну). Шумерські лікарі були емпіриками. У текстах немає жодних згадувань про заклинання, богів або демонів, тільки конкретні лікарські засоби. Цікаво, що ніде не зустрічаються приписи, при яких саме захворюванням застосовувати той або інший засіб. Вважають, що більшість медичних знань передавалися усно, а на таблички записували лише те, що неможливо було втримати в пам'яті [4].

До середини II тисячоліття до н.е. у стародавній Месопотамії, якою на той час по черзі володіли семітські народи — аккадці, вавілоняни, ассірійці — сформувалися два

основних напрямки лікування: асуту (аккадське азійі - мистецтво цілителів) і ашипуту (аккадське авірийі - мистецтво заклинателів). Лікарі в нашому розумінні звалися

(шумерське слово, що згодом перейшло до аккадської мови, імовірно, означало "знавець води") [8]. Кілька рядків з гімну самовихваляння богині Гула (одним з епітетів її було *azugallatu*, "великий лікар") можуть допомогти проілюструвати діяльність *Lsu*:

*Я лікар, я можу лікувати,
Я ношу з собою всі (цілющі) трави,
Я відганяю хворобу,
Я оперізую себе шкіряною сумкою з цілющими заклинаннями.
Я ношу з собою тексти, які приносять зцілення,
я даю ліки людству.
Мій чистий одяг зцілює рани, мої м'які пов'язки
бандаж знімає хворих [9].*

Наші знання про підготовку лікарів у Месопотамії досить обмежені. У вавілонській казці "Бідняк із Ніппура", де головний персонаж, щоб потрапити перед очі міського голови, видає себе за лікаря з Ісину. Це місто було відоме як культовий центр богині зцілення Гула, і цілком імовірно, що це був центр по підготовці лікарів. Цілком можливо, що лікарі були організовані в професійні групи, існувало звання "головний лікар", але немає ніяких доказів того, що вони перебували під контролем того чи іншого органу державної влади. Діяльність лікарів, доки була успішною, не була об'єктом законодавчого регулювання. Винятком було притягнення до відповідальності лікаря, якщо пацієнт помер в результаті операції або втратив око через хірургічне втручання, з різними покараннями в залежності від соціального статусу хворого (це засвідчено в кодексі законів вавілонського царя Хаммурапі, який правив у 1793-1750 рр. до н.е.)

Дерматологічна допомога в давній Месопотамії не виділялася в окремий лікарський фах. Приблизно у другій половині I тисячоліття до н.е. коли у зв'язку зі зміцненням релігійних вірувань обидва лікарські напрямки злилися в один, ближчий до ашипуту [8].

З наявних у нас даних можна зробити висновок про існування у країнах Месопотамії зачатків охорони здоров'я як сфери діяльності держави.

Давній Єгипет

Давньоєгипетською мовою лікарі називалися "уабаи". Відомо, що в давньому Єгипті число лікарів було велике.

Вони посідали досить високе соціальне становище і були, висловлюючись по-сучасному, чиновниками, вони жили при храмах, мали посвячення та існували на доходи, одержувані від земель, що належали храмам. У період Нового царства (1552-1069 рр. до н.е.) кожного лікаря було віднесено до певної колегії жерців. Хворі зверталися до храму, де їм, залежно від захворювання, виділяли лікаря. Додатково на утримання лікарів виділялася частина державних зборів. Лікарі безпосередньо не отримували винагород від пацієнтів.

Хесі-Ра, перший відомий на ім'я єгипетський лікар, "міністр охорони здоров'я" за правління царя Джосера (близько 2635-2611 рр. до н. е.), мав титули "Начальника лікарів і дантистів" та "Начальника царських писарів". Як зазначено на дерев'яних різьблених портретах цього ме́дика, знайдених у його гробниці, він був "одним з десяти найбільших вельмож у Єгипті".

Головою уряду у того ж таки царя Джосера був відомий Імхотеп, повний список титулів якого звучав як "Перший міністр царя Єгипту, Лікар, Перший після царя Верхнього Єгипту, Управитель Великого палацу, Спадкоємний Князь, Верховний жрець Бога Ра в Геліополі, Голова Царського Суду, Зодчий, Головний Тесля, Головний Скульптор, Головний Виробник ваз". Після смерті Імхотепа обожили як покровителя медицини. Саме він вважається автором тексту одного з найбільш відомих медичних папірусів - так званого папірусу Едвіна Сміта [1].

За правління царя Ехнатона (1375-1336 рр. до н. е.) Пенту, тодішній "міністр охорони здоров'я" Єгипту, також носив цілу низку гучних титулів: "Хранитель печатки царя Нижнього Єгипту, Єдиний Супутник, Слуга Володаря Обох Земель, Улюбленець Доброго бога, Царський писар, Царський придворний, Перший слуга Бога Атона в Домі Атона в Ахетатоні, Начальник лікарів, Камергер".

З цього можна дійти таких висновків: оскільки був начальник лікарів, отже, існувала, бодай примітивна, державна система охорони здоров'я; очільник цієї системи незмінно посідав одні з найвищих посад у тодішній придворній ієрархії, що теж побічно свідчить про значну увагу і повагу до медицини і медиків.

Як зауважує у своїй праці "Історія" (Книга II. Евтерпа) давньогрецький історик Геродот, який особисто побував у Єгипті та багато спілкувався з єгипетськими жерцями: "Мистецтво ж лікування в них розділене. Кожний лікар лікує тільки одну певну недугу, а не кілька, і вся єгипетська країна повна лікарів. Так, є лікарі по очних хворобах, хворобах голови, зубів, живота й внутрішніх хворобах" [2].

Передача медичних знань у давньому Єгипті була тісно пов'язана з навчанням складному ієрогліфічному письму, яке здійснювалося в спеціальних школах переписувачів при храмах - "будинках життя" (єгипетське *per ankh*) у великих містах: Іуну (Геліополь), Сау (Саїс). Храми обожненого лікаря Імхотепа (в Уасеті, Саїсі) мали свої школи лікарів. Оскільки знання мали головним чином прикладний характер, у школах навчали математиці, архітектурі, ліпленню, лікуванню, астрономії, а також таємницям культів і обрядів, тож випускники були фахівцями "широкого профілю" і могли обирати серед багатьох варіантів тодішньої державної служби. Учні вивчали й переписува-

ли древні папіруси, опановували мистецтвом каліграфії й стилістики, осягали "правила прекрасної мови" (ораторського мистецтва). Разом з тим медичні знання продовжували передаватися й у спадок - від батька до сина.

"Будинки життя" були також і місцем зберігання давніх папірусів, багато з яких вважалися священними. До нас дійшли тільки треті або четверті копії цих древніх сувоїв. Дерматологічні відомості містять одні з найвідоміших із них: папірус Едвіна Сміта (близько 1600 р. до н.е.), папірус Хірста (близько 2000 р. до н.е.) та папірус Еберса (близько 1550 р. до н.е.) В останньому є окремі розділи про хвороби шкіри, хвороби волосся та про косметичні засоби. Ось переклад одного з рецептів з цього папірусу: *"для вилікування захворювання шкіри WHAW(вірогідно, піодермії): змішай мінерал jnr-spdw (імовірно, мідевмісна руда), молоко, чисту олію, змашуй чотири дні"* [10].

Давня Індія

Найбільш повним джерелом, з якого ми отримали інформацію про організацію охорони здоров'я у Давній Індії, залишається "Чарака самхіта", медичний трактат III ст. до н.е., написаний лікарем Чаракою. Наприкінці ведичного періоду давньоіндійської історії, що тривав приблизно від 1700 до 500 рр. до н.е., суспільство остаточно поділилося на чотири основних стани (варни): брахмани (жерці), кшатрії (військова знать), вайш'ї (головним чином землероби і скотарі) і шудри (безправні бідняки). Крім того, поза варн і ніби поза законом існував п'ятий, найнижчий стан - парії (недоторкані), яких використовували на найбільш неприємних і принизливих роботах. Обов'язки лікарів-заклинателів виконували брахмани. Цей привілей вони зберегли за собою і надалі, і лише вони мали право навчати медицині. Згодом виникли дві лікарські касты: справжні лікарі "Yaidya" та медичні слуги "Vaishya", які були аналогом європейських цирульників - вони голили, робили кровопускання, видаляли зуби, проколювали вуха. Окремою кастою були "лікарі царського війська" [3].

Навчання медицині проводили брахмани "Yaidya". Один наставник міг одночасно навчати не більше 3-4 учнів. Навчання починалося у 12 і закінчувалося у 17-18 років. Учнем міг стати хлопець з варни брахманів, кшатріїв або вайш'їв. Серед центрів медичної освіти особливе місце займає місто Таксіла (інд. Такшашіла). Згідно буддійської традиції, в ньому протягом семи років навчався медицині Джівака (VI-V ст. до н.е.) - знаменитий лікар при дворі магадхського царя Бімбісари (за переказами, Джівака лікував Будду). Після індійського походу Олександра Македонського Таксіла стала місцем поселення греків, які в кінцевому рахунку індіанізувалися і чинили свій вплив на розвиток місцевої культури [3,6].

Загалом лікарі в Індії користувалися високою пошаною. За віруваннями індійців, однією із "14 дорогоцінних речей" ("Ratna"), створених богами, був учений лікар [3].

Право медичної практики дозволялося правителями-раджами, які стежили за дотриманням медичних правил, особливо щодо оплати праці лікарів. Так, заборонялося вимагати оплати від бідняків, брахманів і друзів лікаря. Від жінки лікареві не дозволялося без відома чоловіка брати

іншу винагороду, крім продуктів харчування. В той же час майно людей заможних, що відмовилися винагородити лікаря, присуджувалося йому повністю. За неправильне лікування лікар виплачував штраф залежно від соціального стану хворого [3].

Важливим внеском індійських лікарів у естетичну медицину є високий розвиток пластичної хірургії. Спосіб ринопластики, докладно описаний у трактаті Сушрути (VI - V ст. до н.е.), увійшов в історію під назвою "індійського методу" і докладно вивчався англійськими колоніальними лікарями у завойованій Індії.

Давня Греція

У Давній Греції лікарі також від давніх часів мали високий авторитет. В Гомеровій "Іліаді", яка описує події Троянської війни, зустрічаємо таке: "Вмілий-бо лікар один від людей багатьох є вартніший - вийме стрілу і вигойними ліками рану поспиле".

Першим лікарем грецька традиція називає Асклепія, сина якого, Махаон та Поділірій, брали участь у Троянській війні як військові лікарі. До VII ст. до н. е. в стародавній Греції сформувався культ Асклепія як бога-цілителя. Трохи пізніше (у "УІ-А/ ст. до н. е.) у Тріку (Фессалія), Епідавр (Пелопоннес) і на острові Кос були споруджені перші святилища на його честь - асклепейони (грец. *Ασκληρῖον*). В цілому античні автори повідомляють більш ніж про 300 асклепейонів на території стародавньої Греції [1].

Джерело мінеральної води з природною лікувальною дією і кипарисовий гай (повітря якого також є цілющим) були обов'язковими орієнтирами при виборі в стародавній Греції місць для спорудження асклепейону. Вода джерела використовувалася в якості одного з основних лікувальних засобів, і тому воно вважалося священним. На території святилища в Епідаврі були також лазня, бібліотека, гімнасій, стадіон і театр, а також численні пам'ятники, споруджені на честь знаменитих лікарів, стели, на яких висікалися тексти про випадки вдалого зцілення. При розкопках в Епідаврі знайдені також у великій кількості зображення зцілених частин тіла (так звані вотиви), зроблені з мармуру, золота, срібла, які приносилися в храм на сплату за лікування.

В той же час, релігійний звичай не дозволяв у священних асклепейонах все нечисте, до якого, зокрема, відносили все пов'язане з народженням і смертю. Тому породіль і невиліковних хворих, що прийшли іноді з найвіддаленіших місць Греції, не допускали у межі священної огорожі. Служителі асклепейонів також суворо стежили за чистотою святилища і його відвідувачів. Кожен мився в водах "священного" джерела, після чого приносив жертву богам. Таким чином, святилища Асклепія в стародавній Греції не були лікарнями в нашому розумінні [1,6].

У асклепейоні ніколи не було лікарської школи, як це мало місце на Косі, в Пергамі або Олександрії. На службу туди приймалися лише ті, хто давав священну лікарську "Клятву" і таким чином прилучався до братерства "нащадків Асклепія" - Асклепіадів (цей термін вперше з'явився в античній літературі в VI ст. до н. е.).

Основними засобами лікування в асклепейонах були фармакотерапія, водолікування, гімнастичні вправи. По-

ряд з ними існував ритуал Епкоїте8І8, який проводився він в абатоні (грец. *Αβατον*) - довгих критих галереях вздовж стіни храму, куди ніхто не міг увійти без спеціального дозволу. Там хворі вводилися в стан "штучного сну" за допомогою наркотиків або навіювання. Під час ритуалу відбувалися театралізовані вистави з появою бога Асклепія або його священної змії. Цей ритуал залучав безліч пацієнтів і приносив колосальні доходи асклепейонам. Однак в освічених колах Греції до ритуалу Епкоїте8І8 ставилися дуже критично. Так, у комедії Аристофана "Плутос" (грец. бог багатства), написаній в 388 р. до н. е., красномовно розповідається про численні розчарування з приводу цього ритуалу.

У давній Греції не було різкої межі між світською медициною і лікуванням в храмах. Про це свідчать пам'ятки знаменитим світським лікарям, споруджені на території асклепейонів, а також численні свідчення запрошення відомих світських лікарів у храми в якості "консультантів" у важких випадках захворювань. "В творіннях Гомера, Гесіода, Піндара і багатьох інших поетів та істориків, ми знаходимо ... численні вагомі докази безсумнівного існування з незапам'ятних часів світської, природної медицини, яку її могутня суперниця, медицина храмів, не в змозі була ні затьмарити, ні знищити" (С. Г. Ковнер).

Світське лікування в стародавній Греції довгий час залишалося сімейною традицією. На початок класичного періоду рамки сімейних шкіл розширилися: у них стали брати учнів - не членів даного роду. Так виникли лікарські школи, які в класичний період розташовувалися, головним чином, поза межами континентальної Греції, в її заморських колоніях. З ранніх шкіл найбільш відомі родоська (о. Родос в східній частині Егейського моря) і кіренська (м. Кірена в Північній Африці) Обидві вони рано зникли, і відомості про них майже не збереглися. Пізніше з'явилися кротонська (м. Кротон на півдні сучасної Італії), кнідська (м. Кнід на західному узбережжі Малої Азії), сіцилійська (о. Сіцилія) і коська (о. Кос в східній частині Егейського моря) школи склали славу давньогрецької медицини. З Коської школи вийшов знаменитий Гіппократ (460-370 рр. до н.е.), який, до речі, зробив великий внесок у вивчення шкірних хвороб, яке до нього мало несистемний характер. У своїх трактатах він описав велику кількість шкірних висипів: лишаї, коросту, проказу, алопецію, втрату пігменту, веснянки (усього понад 40 різних форм). Шкірні висипання Гіппократ пояснював порушенням гуморальної рівноваги всього організму [1,7].

Крім осілих, постійно практикуючих лікарів, лікарською діяльністю займалися так звані періодейти - мандрівні лікарі. Зупиняючись ненадовго в окремих населених пунктах, де не було власних лікарів, вони за винагороду робили медичні послуги, заліковували рани, робили хірургічні операції.

Лікарі, що представляли державну охорону здоров'я, з'явилися значно пізніше приватно практикуючих лікарів. Відповідно до історичних свідчень, що дійшли до нас, з VI ст. до н.е. у великих містах Давньої Греції й Малої Азії поряд з вільно практикуючими лікарями з'явилися лікарі, що перебували на державній службі й одержували плат-

ню. Наприклад, Демокед Кротонський отримував як міський лікар Егіні річну платню в розмірі одного таланта. Нагадаємо, що за егінський талант (37,6 кг) срібла можна було купити близько 300 свиней, 36 000 літрів ячменю або ж збудувати військовий корабель. Будівництво афінського Парфенону обійшлося в 700 талантів [1,6].

Давній Рим

Тривалий час - аж до кінця III в. до н. е. - лікарів-професіоналів у Римі не було. Лікувалися вдома народними засобами: травами, корінням, плодами, їх відварами і настоями, часто в поєднанні з магічними замовляннями. Грецька медицина вважалася виразом зніженості і розкоші. Така точка зору в чималому ступені сприяла застою у розвитку медицини в давній Італії. Першими лікарями там були раби з числа військовополонених, головним чином греків (з Греції, Малої Азії, Єгипту). Цілий ряд "інтелігентних" професій були ніби монополізовані греками, особливо після завоювання Греції. Пізніше поет Гораций написав відомі рядки: "Греція, взята в полон, переможців диких полонила, в Лациї суворий внісши містецтва". Римські вчителі та лікарі майже без винятку були греками. Кожен заможний римський громадянин прагнув обзавестись рабом-лікарем (*Sevus Medicus*). Раб лікував свого господаря і його родичів.

Високий культурний і професійний рівень раба-лікаря поступово підіймав його в очах господаря. Вільна практика такого фахівця уявлялася рабовласникові дуже доходною справою, тому рабів-фахівців за певну плату стали відпускати на вільні заробітки. Лікарі-відпущеники були зобов'язані безкоштовно лікувати свого колишнього власника, його родину, рабів і друзів і віддавати йому частину доходів. Юридично лікарі-відпущеники залишалися залежними від рабовласників, і римське суспільство тривалий час ставилося до них з деяким презирством [1,6].

Наприкінці III - на початку II ст. до н. е. у Римі з'явилися вільні лікарі грецького походження. Першим таким лікарем в Римі вважається пелопонесець Архагат. Він приїхав до столиці у 219 р. до н. е., отримав право римського громадянства і державний будинок для приватної практики. Початок діяльності принесло Архагату велику популярність. Однак незабаром хірургічні операції, які він виконував, різко змінили ставлення до нього римлян: його обізвали "живодером" і перестали до нього звертатися. Минуло кілька століть, перш ніж грецька медицина отримала визнання у Римі. Важливою віхою в цьому відношенні став едикт Юлія Цезаря від 46 р. до н. е. надав почесне право римського громадянства як приїжджим лікарям - вихідцям з Греції, Малої Азії, Єгипту й інших провінцій держави, так і місцевим жителям, що навчалися медицині. Пізніше, в період імперії, рескриптом імператора Костянтина I (337 р.) встановлювалося: "Ремісники, які живуть у містах, звільняються від усіх повинностей, так як для вивчення ремесла вимагається дозвілля, тим більше що вони бажають і самі вдосконалитися, і навчати своїх синів. Перелік такий: архітектори, лікарі, ветеринари, живописці, скульптори ... (далі перераховуються ще 33 професії)". Важливо відзначити, що лікарі в цьому ряду стоять в числі перших. Таким чином, в Римській

республіці стали виявлятися елементи державної регламентації медичної справи, які закріплювалися і затверджувалися в період імперії.

Крім того, з II ст. н. е. деякі міські (общинні) лікарі та імператорські лейб-медики, що носили титул архіатрів (з грецької - "головний лікар"), були включені у військову "табелю про ранги". Перший згадуваний в історії архіатр - Андромах Старший (I ст. н. е.), особистий лікар імператора Нерона. Архіатри поділялися на *Archiatři palatini* - придворних архіатрів і *Archiatři populares* - архіатрів для народу, або міських. Перші займали місце між царедворцями і досягали іноді вищих державних почесностей (*Comités et Archiatři Sacri palatini*). Другі, крім інших обов'язків, повинні були лікувати народ і безоплатно постачати його ліками. У містах архіатри утворювали колегії і отримували платню від уряду [6].

Шкірні хвороби у Римі, як і в Греції, лікували всі лікарі. На початку нашої ери в Римі висувається видатний лікар Авл Корнелій Цельс (25 р. до н. е. - 50 р. н. е.), який уперше описав такі захворювання, як псоріаз, трихофітія, фурункул, карбункул, бешиха. Його послідовник - видатний античний лікар Гален (129 - 210 рр.) зробив спробу вивчити будову шкіри та поділив шкірні хвороби за локалізацією, виділивши захворювання шкіри голови, рук, ніг та інших ділянок тіла [7].

Країни доколумбової Америки

Чіткі форми організації медичної справи ми знаходимо у найбільших державах доколумбової Америки (ацтеків та інків). Ми описуємо їх у цій роботі, оскільки за своїми суспільними відносинами ці цивілізації ближчі до євразійських давніх часів, аніж до синхронних їм європейських середніх віків.

У державі ацтеків (XIV-XVI стт.) існував спеціальний орган, який займався регулюванням діяльності "цілительів". У ацтекській армії, яка, за свідченнями іспанських літописців, налічувала 150 тисяч воїнів і за чисельністю перевищувала будь-яку з європейських армій того часу, були спеціальні люди для виносу поранених з поля бою. В найбільших містах Теночтітлані, Тескоко та інших створювалися військові "госпіталі", а також спеціальні інтернати для альбіносів, людей з вродженими вадами, хворих на невиліковні і невідомі хвороби. Під час масових захворювань здійснювалися ефективні заходи по обмеженню вогнищ хвороб, а сім'ї правителя і знаті терміново покидали район лиха.

В імперії інків Тауантіносуйу (XI-XVI стт.) також існували суворі правила, які можна визначити як елементи державної регламентації охорони здоров'я. Це організація притулків для хворих, заборона тяжкохворим жити у містах, а калікам і хворим від народження вступати в шлюб.

Центри високих цивілізацій доколумбової Америки вигідно відрізнялися від сучасних їм західноєвропейських міст. Так, у столиці ацтеків Теночтітлані (з населенням близько 150 тисяч чоловік) за чистотою стежили спеціальні команди, загальною чисельністю близько 1000 чоловік. На вулицях цього міста було так чисто, що за свідченням іспанських конкістадорів, "не було до чого спіткнутися". Чиста питна вода надходила в Теночтітлан

з гір двома кам'яними водопроводами. Велике значення в житті ацтеків та сусіднього народу майя відігравали парові лазні (Тет[^]саПі), які використовувалися в гігієнічних, лікувальних і ритуальних цілях. Ацтекські лазні являли собою низькі, з вузьким входом споруди, високою 1,5 м, довжиною 2-3 м. Одна їх стіна викладалася з природного каменю. Для отримання пари її обливали водою. У лазнях готувалися до пологів і обмивали новонародженого, робили масаж і лікували шкірні захворювання сірчаними водами [6].

Висновки

Тривалий час дослідники історії дерматовенерології зосереджувалися переважно на розвитку власне медичних знань, лишаючи поза увагою організаційні моменти надання дерматовенерологічної допомоги. Безперечно, в давні часи про організовану дерматовенерологічну службу говорити ще не доводиться, так само як і про системну державну охорону здоров'я. Проте ряд елементів систем охорони здоров'я знаходимо вже в суспільствах того часу. Іноді обгрунтовані емпірично, іноді з ритуальною метою державою вживалися заходи організаційного характеру, що прямо чи опосередковано сприяли забезпеченню громадського здоров'я. Хоча зараз вони становлять для нас майже виключно історичний інтерес, проте без знання минулого не буває майбутнього, адже, як казав Цицерон: "Історія - свідок минулого, світло істини, жива пам'ять, учитель життя, вісник старовини".

Рецензент: д.мед.н., професор Степаненко В.І.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Верхротський С.А. Історія медицини: Навчальний посібник. / Верхратський С.А., Заблудовський П.Ю. — 4-е вид., виправлене і доповнене. — К.: Вища школа, 1991. — 431 с.*
2. *Геродот. Історії в дев'яти книгах/ Переклад А.Білецького. / Геродот. — К.: Наукова думка, 1993. 576с.*
3. *Ковнер С.Г. История древней медицины (Очерки истории медицины) / Ковнер С.Г. — К.: Университет Св.Владимира, 1878-1888. — 430 с*
4. *Крамер С.Н. История начинается в Шумере / Крамер С.Н. — М.: Наука, 1965. — 257 с.*
5. *Москаленко В.Ф. Принципи побудови оптимальної системи охорони здоров'я. Український контекст / Москаленко В.Ф. — К.: Книга Плюс, 2008. — 320 с.*
6. *Сорокина Т.С. История медицины : учеб. для студентов вузов, обучающихся по мед. спец. / Т. С. Сорокина. — 4-е изд., стер. — М.: АСАДЕМА, 2005. — 559 с.*
7. *Степаненко В.І. Етапи розвитку дерматології / Дерматологія, венерологія. Підручник / За ред. В.І. Степаненка. — К.: КІМ, 2012. — 848 с.*
8. *Biggs R.D. Medicine, Surgery, and Public Health in Ancient Mesopotamia / Biggs R.D. / Civilizations of the Ancient Near East, edited by Jack M. Sasson, New York: Charles Scribner's Sons, 1995. — P.1911-1924*
9. *Lambert W. G. The Gula Hymn of Bullutsa-rabi / Lambert W. G. / Orientalia 1967. — Vol.36. P. 105—132*
10. *The Papyrus Ebers. Translated from the German version by Cyril P. Bryan. — London, 1930. — 168 pp.*

ЭЛЕМЕНТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ДЕРМАТОВЕНЕРОЛОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ В ДРЕВНИЕ ВРЕМЕНА

Короленко В.В.

*Департамент здравоохранения Киевской
областной государственной администрации*

Резюме: в статье рассмотрены элементы организации системы здравоохранения и, в частности, дерматовенерологической помощи в ведущих странах древнего мира. Показаны основные этапы развития государственной регламентации врачевания.

Ключевые слова: здравоохранение, дерматовенерологической помощи, древняя Месопотамия, древний Египет, древняя Индия, древняя Греция, древний Рим, доколумбовой Америки.

ELEMENTS OF ORGANIZATION OF DERMATOVENEREOLOGICAL CARE IN ANCIENT TIMES

Volodymyr Korolenko

*Department of Health of Kyiv Regional State
Administration*

Summary: This article describes the elements of the organization of the health system and, in particular, dermatovenerological care in the leading countries of the ancient world. Main stages of development of the state regulation of healing are presented.

Key words: health care, dermatovenerological care, ancient Mesopotamia, ancient Egypt, ancient India, ancient Greece, ancient Rome, pre-Columbian America.